

З огляду на поточну геополітичну та соціально-економічну ситуацію Україна наростила співпрацю з міжнародними партнерами у кримінальній сфері.

Цьому сприяє отримання Україною статусу кандидата-члена ЄС. Запити українських правоохоронців сприймаються іноземними органами як запити від європейських колег.

1. Статистика міжнародної правової допомоги та екстрадиції за 2021 – 2024

Запити в Україну про міжнародну правову допомогу

	2021	2022	2023	2024
Надійшло	4 522	1 633	1 374	1 396
Розглянуто	4 147	1 770	1 402	1 386

Запити України про міжнародну правову допомогу

	2021	2022	2023	2024
Направлено	490	396	462	581
Розглянуто	430	331	408	420

Запити в Україну про екстрадицію

	2021	2022	2023	2024
Надійшло	126	28	26	44

Запити України про екстрадицію

	2021	2022	2023	2024
Направлено	60	606	150	224

Таким чином, наведені дані свідчать, що українські правоохоронці активно використовують механізми міжнародної правової допомоги та екстрадиції. Зі свого боку демонструють дисциплінованість у виконанні запитів іноземних колег.

2. Практика екстрадиції в Україну

В останні роки кількість запитів України про екстрадицію різко зросла. 2022 / 2023 роки супроводжувались гучними відмовами у видачі, в першу чергу через безпекові ризики, особливо в місцях позбавлення волі. У 2023 / 2024 роках ситуація змінилась — європейські держави почали видавати в Україну під детальні персональні гарантії.

Ключові підстави відмови у 2022 / 2023 роках:

- Відступ Україною від ряду зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини, в т.ч. за ст. 5 (право на свободу та особисту недоторканість) та ст. 6 (право на справедливий суд).

Такий відступ поширюється щодо всієї території України, а не лише окупованої.

- Розширення повноважень сторони обвинувачення та звуження меж судового контролю у зв'язку з воєнним станом.

В результаті змін до ст. 615 КПК України сторона обвинувачення була наділена екстраординарними повноваженнями на випадок неможливості виконання слідчим суддею своїх певних функцій.

- Умови тримання у місцях позбавлення волі не відповідають ст. 3 Конвенції.

Невідповідність умов тримання в слідчих ізоляторах та місцях виконання покарань міжнародним стандартам є системною проблемою України, встановленою ЄСПЛ.

- Наявність ризику для життя та здоров'я у зв'язку з війною.

Не зважаючи на те, що активні бойові дії ведуться на обмеженій території України, ракетні атаки та атаки безпілотними літальними апаратами здійснюються по всій території.

- Неспроможність України забезпечити дотримання права на справедливий суд та права на захист.

Nota Bene

Позиція щодо неможливості видачі осіб в Україну в умовах війни не була абсолютною серед держав-членів ЄС. Деякі країни видавали в Україну, не зважаючи на війну та ризики, які з цим пов'язані. Екстрадиція задовольнялась щодо так званих *general crimes* (злочини проти життя та здоров'я, злочини у сфері обігу наркотичних речовин тощо).

Ключові підстави для видачі у 2024 / 2025 роках:

- Забезпечення безпеки та належних умов тримання в слідчих ізоляторах та виправних колоніях.

Міністерство юстиції України визначило 17 установ — тюрми та СІЗО — в яких можуть утримуватись екстрадовані особи. Ці установи розташовані в центральних та західних областях, тобто віддалено від зони активних бойових дій.

В 5 установах в західних областях (з Переліку Міністерства юстиції) облаштовані окремі камери — спеціально для екстрадованих осіб з поліпшеними умовами.

- Представники Посольства Німеччини в Україні та Посольства Австрії в Україні відвідали певні установи, в яких є камери для екстрадованих осіб. За результатом візитів встановлено відповідність умов тримання міжнародним стандартам.
- Гарантії забезпечення права на захист та на справедливий суд.

Україна зазначає, що у випадку екстрадиції особа матиме право користуватись правовою допомогою, брати участь в судових засіданнях (або в режимі відеоконференції, або доставлятиметься до суду); розгляд справи здійснюватиметься незалежним та неупередженим судом, визначеним автоматизованою системою.

Nota Bene

Значна частина рішень іноземних судів про дозвіл на екстрадицію постановлені в порядку спрощеної процедури — коли особа добровільно погоджується на екстрадицію в Україну. Відповідно, суди не надавали оцінку позиції захисту та не досліджували наявність підстав для відмови у видачі.

3. Практика країн ЄС щодо екстрадиції в Україну**Австрія**

Суди Австрії займають стабільну позицію щодо неможливості екстрадиції в Україну під час війни. Ключові рішення:

- Справа экс-голови Національного банку України щодо заволодіння коштами АБ «Укргазбанк» в розмірі 206 млн грн. У лютому 2024 року стало відомо, що суд м. Відня відмов у екстрадиції банкіра, який з осені 2022 року проживає в Австрії.
- Справа экс-голови Конституційного Суду України щодо надання неправдивих показань та підкупу свідків.

У березні 2022 року після початку повномасштабної війни чиновник незаконно виїхав за кордон. Міністерство юстиції України звернулось до органів Австрії про його видачу, однак австрійський суд відмовив у задоволенні запиту.

- Справа акціонера VAB Bank щодо розтрати 1,2 млрд грн рефінансування, отриманого від НБУ.

З 2019 року український бізнесмен проживає в Австрії. Наприкінці 2022 року австрійський суд розпочав слухання у справі щодо його екстрадиції в Україну, а у січні 2023 року прийняв рішення про відмову у задоволенні запиту.

Франція

Відсутня усталена практика — з 2022 року французькі суди як відмовляли, так і надавали дозвіл на екстрадицію.

Ключові рішення у кейсах щодо українського підприємця, 5-та позиція Forbes, акціонера Банку «Фінанси та Кредит», щодо розтрати коштів банку в розмірі 2,5 млрд грн.

- Перша відмова

У грудні 2022 року він був затриманий на підставі запиту української сторони. Суд м. Шамбері застосував екстрадиційний арешт та визначив заставу у розмірі 1 млн євро. У березні 2023 року Суд відмовив у задоволенні запиту про екстрадицію. Вказане рішення залишено в силі Касаційним судом Франції.

- Друга відмова

У жовтні 2025 року апеляційний суд відмовив у видачі у провадженні, що розслідується НАБУ. Суд дійшов висновку, що екстрадиція суперечитиме ст. 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Іспанія

Практика щодо можливості видачі в Україну нестабільна. Переважає тенденція щодо надання дозволу на екстрадицію (хоча трапляються і відмови).

Останнє рішення — у справі відомого українського забудовника за фактом організації розтрата чужого майна та службового підроблення. З травня 2020 року перебував у розшуку. За результатом розгляду запиту про екстрадицію, виданий в Україну у березні 2025 року.

Польща

Один з ключових партнерів України в напрямку екстрадиції. За 2024 рік в Україну видано 44 особи — найбільший показник. При цьому, переважна більшість осіб, які екстрадовані з Польщі, притягуються в Україні до кримінальної відповідальності за насильницькі злочини або злочини пов'язані з незаконним обігом наркотичних речовин.

Німеччина

Суди займають однозначну позицію щодо можливості екстрадиції в Україну під час війни (не залежно від характеру злочину). За 2024 рік з Німеччини в Україну видано 17 осіб.

Ключові справи:

- Справа щодо ексзаступника керівника ГУ ДПС в Полтавській області за фактами зловживання службовим становищем та службовим підробленням, в результаті якого до бюджету не надійшло 1,3 млн грн податків.

Підозрюваного затримано у грудні 2024 року, а в березні 2025 року вже екстрадовано в Україну.

- Справа щодо экс-посадовиці пологового будинку в м. Київ за фактом привласнення бюджетних коштів та підробки офіційних документів.

З лютого 2022 року підозрювана перебувала у розшуку. Затримана в Німеччині у січні 2025 року; видана в Україну у березні.

- Справа щодо экс-керівника Головного управління Держгеокадастру у Київській області за фактом заволодіння понад 1200 га сільськогосподарських земель.

У березні 2025 року підозрювана оголошена в міжнародний розшук і цього ж місяця затримана в Німеччині. Вже у травні видана в Україну.

Кіпр

На даний час суди займають позицію про неможливість екстрадиції в Україну.

Ключове рішення — у справі топ-менеджера Банку «Фінанси та Кредит» щодо розтрата коштів банку в розмірі 2,5 млрд грн. Екс-заступник Голови Правління Банку затриманий на Кіпрі у липні 2023 року Суд застосував екстрадиційний арешт і особа перебувала під вартою. У лютому 2024 року Суд м. Нікосія відмовив у видачі.

Фінляндія

Позиція держави слідує з аналізу справи російського воєнного злочинця щодо тортур та вбивства українських військових полонених та цивільного населення.

У липні 2023 року органи Фінляндії затримали росіянина — ватажка неонацистського формування, якого підозрюють у скоєнні терористичних злочинів в Україні у 2014-2015 роках. У грудні 2023 року Верховний Суд Фінляндії відмовив у екстрадиції затриманого.

4. Тенденції міжнародної правової допомоги та екстрадиції у 2021 – 2025 роках: ключові висновки на підставі досвіду та аналізу практики

- Географія міжнародного співробітництва значно розширюється.
Окрім «традиційних юрисдикцій» (країни Європи, Велика Британія, Туреччина, Грузія, Об'єднані Арабські Емірати тощо), правова допомога запитується у країн Центральної Америки, Африки та Азії.
- «Безпечні» юрисдикції почали активно співпрацювати з українськими правоохоронцями, зокрема Кіпр, Об'єднані Арабські Емірати.
Тривалий час держави сприймалися як такі, що не співпрацюють з українськими правоохоронцями. Досвід останнього року демонструє, що компетентні органи Кіпру, ОАЕ розглядають запити українських правоохоронців та надають всю запитувану допомогу.
- Значно зросла швидкість розгляду іноземними органами запитів України про правову допомогу та екстрадицію.
Раніше виконання запитів займало значний проміжок часу. На даний час такий строк зменшився до кількох тижнів або максимум до кількох місяців.
- Уповноважені органи іноземних держав проявляють ініціативність у правовій допомозі Україні.
Правоохоронні органи іноземних держав з власної ініціативи розпочинають кримінальні провадження щодо осіб, підозрюваних в Україні в корупції, арештовують їх активи та передають матеріали в Україну.
- Правоохоронні органи для розслідування злочинів, в т.ч. корупційних, почали використовувати інструмент спільних слідчих груп (транскордонних).
Такий формат дозволяє: (а) швидкий та прямий обмін інформацією з іноземними колегами без бюрократичних процедур, (b) синхронне та / або спільне проведення слідчих дій на території один одного, (c) збір доказів на території іноземної держави.
Із вересня 2023 року по вересень 2024 року Україна створила 21 JITs, 15 з яких з державами ЄС. Наразі є 30 JITs з державами ЄС.
- Наростаюча активність Національного антикорупційного бюро України в сфері міжнародного правового співробітництва.
НАБУ є одним з найбільш високоефективних правоохоронних органів України, в тому числі в частині застосування міжнародної правової допомоги для цілей розслідування.
За 2024 рік НАБУ направило 82 запитів про правову допомогу та екстрадицію; при цьому лише в рамках одного кримінального провадження може бути направлено десятки запитів.

- Україна активно використовує альтернативу міжнародній правовій допомозі — прямі двосторонні меморандуми з іноземними правоохоронними органами, профільні групи та мережі.

Серед партнерів українських правоохоронців: ФБР, Прокуратура ЄС, Європол, Центральне антикорупційне бюро Польщі, Державна поліція Латвії, Генеральна інспекція Чехії, Національне управління поліції Фінляндії, Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва при МЗС Швейцарії та ін.

Ще однією альтернативою міжнародної правової допомоги є співпраця в межах профільних груп та мереж (наприклад, GlobE, CARIN, ICIN, SIENA та ін.).

- Держава вживає активні заходи для забезпечення екстрадиції в Україну: поліпшення умов тримання в пенітенціарних установах; створення окремих камер для екстрадованих осіб; предметна комунікація на політичному рівні.

Зазначені кроки вже змінили практику деяких держав-членів ЄС щодо можливості видачі в Україну.

Над дослідженням працювали:

Денис Бугай
Адвокат, партнер-засновник
d.bugay@vbpartners.ua

Лілія Кузнець
Адвокатка, радниця
l.kuznets@vbpartners.ua

VB Partners — юридичний бутик #1 у практиці White-Collar Crime та лідер у сфері Interpol / Extradition в Україні.

Адвокати VB Partners представляють інтереси Клієнтів як на національному, так і на міжнародному рівнях. Наші експерти забезпечують ефективний захист щодо розшуку інструментами Інтерполу та в питаннях екстрадиції.

Ми володіємо найбільшою практикою в Україні з питань недопущення екстрадиції. Наша експертиза охоплює ключові юрисдикції, зокрема, Польщу, Німеччину, Австрію, Великобританію, Францію, Кіпр, Іспанію, Словаччину, Литву.

Наші адвокати регулярно залучаються міжнародними колегами як експерти з українського законодавства при розгляді екстрадиційних справ у різних країнах.